

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертаційну роботу **Унгурян Ліані Михайлівни** на тему:
«Науково-практичне обґрунтування концепції фармацевтичної допомоги населенню на засадах логістичного обслуговування», подану на здобуття наукового ступеня доктора фармацевтичних наук за спеціальністю 15.00.01 – технологія ліків, організація фармацевтичної справи та судова фармація

Актуальність обраної теми та її зв'язок з державними чи галузевими науковими програмами, пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки

Останніми десятиліттями у світовій фармацевтичній практиці спостерігається поступовий перехід від забезпечення населення лікарськими засобами до більш широкої професійної діяльності - фармацевтичної допомоги. Сьогодні клієнти аптек відвідують заклад не тільки з причини захворювань, але й з метою профілактики та підтримки здоров'я. Змінюються роль та функції фармацевтичного фахівця, а також вимоги, що висуваються до нього. Від професійних знань, комунікативних навичок працівника аптеки залежить не тільки товарообіг, але й здоров'я пацієнта.

Доступність, достовірність та актуальність фармацевтичної інформації є дуже важливими складовими, на підставі яких здійснюються закупівлі лікарських засобів, лікарське забезпечення закладів охорони здоров'я, призначення та раціональне використання ліків. Присутність на сучасному фармацевтичному ринку великої кількості джерел ускладнює пошук достовірної, якісної та своєчасної фармацевтичної інформації.

Концепцією розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України на 2011-2020 роки визначаються пріоритетні напрями та програмні завдання щодо удосконалення фармацевтичної практики, зокрема втілення стандартів обслуговування населення, фармацевтичних послуг на основі належної аптечної практики, розвиток фармацевтичної допомоги пацієнтам як основи відповідального самолікування та безрецептурного відпуску ліків, створення єдиного інформаційного поля фармацевтичного сектору, зокрема розробка програми заходів щодо підвищення інформованості та обізнаності споживачів лікарських засобів з метою впровадження відповідального самолікування, підвищення безпеки застосування препаратів.

Дисертаційна робота Унгурян Л.М., що присвячена теоретичному обґрунтуванню, розробці прикладних положень і конкретних рекомендацій стосовно вдосконалення фармацевтичної допомоги населенню на засадах логістичного обслуговування, пропонує вирішення проблеми подальшого розвитку теоретичних і методично-прикладних зasad фармацевтичної допомоги населенню. Значущість проблеми у сучасному світі визначає актуальність теми наукового дослідження, його цільову спрямованість і зміст.

Слід зазначити, що тема рецензованого дисертаційного дослідження має зв'язок із галузевими науковими програмами, оскільки виконана згідно плану науково-дослідних робіт Одеського національного медичного університету «Організація і економіка фармацевтичної справи» (№ державної реєстрації 0111U010170) та відповідно до плану проблемної комісії «Фармація» МОЗ та НАМН України.

Ступінь обґрутованості та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертації, достатньою мірою обґрутовані, логічно витікають з детального аналізу досліджуваних явищ. Це підтверджується глибоким опрацюванням теоретичних і практичних праць вітчизняних і зарубіжних авторів з даної проблематики; умілим поєднанням сучасного дослідницького інструментарію і класичних методів дослідження тощо.

Наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані в дисертації, базуються на експериментальних даних і отримані:

- внаслідок аналізу публікацій трьох професійних періодичних видань загальнодержавного рівня;
- за допомогою дослідження змісту 15 соціально-політичних газет національного рівня;
- у результаті вивчення даних теленовин прайм-тайму 8 провідних українських телеканалів;
- за даними аналізу інформації Міністерства юстиції України щодо реєстрації громадських організацій та офіційних сайтів низки об'єднань фармацевтичних підприємств і громадських організацій;
- щляхом вивчення публікацій у періодичному фаховому виданні «Еженедельник Аптека» за 2013 рік;
- на підставі вивчення текстів 8 інструкцій для медичного застосування торгових марок Небівололу;
- шляхом анкетування та цільового опитування фармацевтичних фахівців, студентів, викладачів і відвідувачів аптеки.

Отримані висновки дисертації конкретні і повністю відповідають меті і задачам дослідження.

Новизна дисертаційного дослідження

Дослідження дисертантки характеризуються науковою новизною низки обґрутованих положень. Вважаю за необхідне підтвердити компоненти наукової новизни дисертаційної роботи Унгурян Л. М.

Насамперед, до них варто віднести проведений наукознавчий аналіз становлення фармацевтичної практики в Україні.

Має суттєве теоретичне і практичне значення вивчення взаємозв'язку логістичного обслуговування з концепціями фармацевтичної та належної аптечної практик і професійними ролями фармацевтичних фахівців.

Незаперечним здобутком роботи є розробка методичного підходу до оцінювання логістизації регіональної фармацевтичної практики.

Важливим є отримане автором узагальнююче знання особливостей прояву асиметрії інформації на рівні різних учасників фармацевтичного ринку, що уможливило опрацювання 10 принципів зниження негативних її проявів.

Достатньо переконливо дисертантка узагальнила теоретичну сутність нейроекономіки та її складових для фармації, дослідила особливості прояву аптечного нейромаркетингу та опрацювала напрямки його удосконалення.

Незаперечним здобутком роботи є подальше обґрунтування:

- методики вивчення споживчих уподобань щодо вибору аптеки та 7 пропозицій і 6 додаткових послуг для покращення роботи аптек;

- змістового наповнення соціальних ролей у фармації за допомогою з'ясування поглядів трьох соціальних груп на взаємини двох суб'єктів процесу фармацевтичної допомоги - відвідувача аптеки і провізора;

- понятійного апарату фармацевтичної практики.

Всі елементи наукової новизни сформульовані коректно, їх кількість та кваліфікація відповідають нормативним вимогам до докторських дисертацій, у них конкретно зазначено, чим саме отримані положення відрізняються від вже відомих, а також вказано, які саме результати можна одержати при використанні сформульованих положень.

Практичне значення результатів дослідження

Прикладне значення одержаних в дисертації наукових результатів полягає в тому, що вони дають можливість більш системно, комплексно й ефективно вирішувати завдання, що сприяють підвищенню якості фармацевтичної допомоги населенню в Україні.

Основні наукові результати, отримані під час проведення дисертаційного дослідження, впроваджені у навчальний процес провідних вітчизняних вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації (Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького, Національному фармацевтичному університету (м. Харків), Національному медичному університеті імені О. О. Богомольця (м. Київ), Одеському національному медичному університеті, Вінницькому національному медичному університеті імені М. І. Пирогова, Тернопільському державному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського, Харківській медичній академії післядипломної освіти, Івано-Франківському національному медичному університеті, Національній медичній академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика (м. Київ), Запорізькому державному медичному університеті) а також у навчальний процес Курського державного медичного університету (Російська Федерація).

Крім того, результати досліджень впроваджені у практичну діяльність закладів МФ «Вікторія ЛТД» (м. Одеса), МКП «Вінницька міська аптека», КП «Одесфарм», ТОВ «Сатурн» (м. Котовськ Одеської обл.), ПФ «Медсервис» (м. Одеса), аптеки «Будь Здоров» (м. Київ), ТОВ «Алтея» (м. Львів), ТОВ «Деніс Фарма» (Одеська обл.), ТОВ «Інформполісервіс» (м. Одеса), ТОВ «Аптека № 49»

(м. Львів), Державної служби лікарських засобів в Одеській області, Львівської обласної аптечної корпорації, ПАТ «АМ Фармація» (м. Одеса), Державної служби лікарських засобів в Житомирській області, мережі аптек ПрАТ «Аптеки Запоріжжя», КП «Примула» (м. Запоріжжя).

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Дисертація побудована за чіткою логічною схемою і легко читається. Вона викладена на 402 сторінках друкованого тексту та ілюстрована 42 таблицями і 22 рисунками. Дисертація складається із:

- змісту (с. 2-5);
- переліку умовних позначень (с. 6-7);

➤ вступу (с. 8-17), у якому обґрунтована актуальність обраної проблеми, мета і зміст поставлених питань, сформульовані об'єкт і предмет дослідження, зазначені методи дослідження, наукова цінність і практичне значення одержаних результатів, особистий внесок дисерантки, рівні аprobaciї результатів дослідження, кількісні та якісні показники публікацій, структура та обсяг роботи;

➤ розділу 1. Сучасні напрямки удосконалення фармацевтичної допомоги в аптеках (с.18-48), де систематизовано і критично розглянуто напрямки реалізації фармацевтичної допомоги як інноваційного напрямку національної та зарубіжної фармацевтичної практики, належної практики як її основи а також логістичні дослідження, що стосуються розвитку фармацевтичної практики та оптимізації роботи аптек;

➤ розділу 2. Обґрунтування вибору напряму, загальної методики та основних методів дослідження (с. 49-63);

➤ розділу 3. Формування та реалізація логістизації фармацевтичної практики (с. 64-101), в якому наведені результати наукознавчого аналізу становлення фармацевтичної практики в Україні, обґрунтування термінологічного навантаження фармацевтичної допомоги як складової фармацевтичної практики, дослідження взаємозв'язку логістичного обслуговування, з одного боку, з концепціями фармацевтичної практики і належної аптечної практики та з місією і вимогами належної аптечної практики та професійними ролями фармацевтичних фахівців, з іншого боку;

➤ розділу 4. Оцінювання логістизації фармацевтичної практики на рівні регіону та окремого мікрорайону мегаполіса (с. 102-121), де знайшло відображення комплексне оцінювання логістизації фармацевтичної практики та її аналіз під кутом логістики, орієнтованої на споживача, в умовах окремого мікрорайону мегаполіса;

➤ розділу 5. Дослідження асиметрії інформації на рівні підсистем державного управління, обігу та споживання лікарських засобів і виробів, медичного призначення (с. 125-147), в якому висвітлені актуальні питання асиметрії інформації на рівні державного управління, обігу лікарських засобів і виробів медичного призначення, їх споживання, а також результати дослідження особливостей сприйняття пацієнтами текстів інструкцій для медичного застосування лікарських засобів як чинника асиметрії інформації;

➤ розділу 6. Вивчення асиметрії інформації на рівні підсистем інформування про фармацевтичний ринок, підготовки фармацевтичних фахівців і саморегулювання ринку та шляхи зниження негативного її впливу (с. 148-194), де подані результати вивчення асиметрії інформації про фармацевтичний ринок в професійних засобах масової інформації і соціально-політичних газетах та в системі підготовки фармацевтичних кадрів, співвідношення асиметрії інформації і саморегулювання фармацевтичної практики та шляхи мінімізації її впливу на функціонування фармацевтичного ринку;

➤ розділу 7. Теоретико-прикладне проектування ролі нейроекономіки для фармацевтичної практики (с. 195-234), який містить результати вивчення теоретичної сутності нейроекономіки та її складових для фармації та особливостей прояву нейромаркетингу в аптеках, а також розробки напрямків удосконалення аптечного нейромаркетингу;

➤ розділу 8. Науково-практичне трактування соціальних ролей суб'єктів фармацевтичної допомоги (с. 235-254), який відображає результати аналізу зasadничих аспектів соціальної фармації, еволюції соціальних ролей фармацевтичних фахівців, самоідентифікації пацієнтами і фармацевтичними фахівцями своїх соціальних ролей як суб'єктів фармацевтичної допомоги, а також вивчення мотивації вибору студентами фармацевтичного фаху як етапу формування їх соціальних ролей;

➤ загальних висновків (с. 258-261), які в 10 тезах містять підсумкову оцінку виконаної роботи;

➤ списку використаних джерел (с. 262-315), який складається з 458 джерел, у т.ч. 84 латиною;

➤ додатків (с. 316-402), до яких віднесені зразки використаних анкет, акти впровадження практичних результатів та інші вторинні матеріали, які деталізують основний текст дисертації.

Варто зазначити, що кожен розділ дисертації закінчується висновками, які характеризують стислу суть, новизну, достовірність та практичну значимість отриманих результатів.

Дисертація побудована за чіткою логічною схемою і легко читається. Для неї характерна структурна взаємопов'язаність теоретичної частини з програмою експериментальної роботи. За обсягом і структурою рецензована праця відповідає вимогам ДАК України до докторських дисертацій.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях

Опубліковані Унгурян Л. М. праці свідчать про достатнє оприлюднення та впровадження наукових здобутків дисертанта. Основні результати дисертаційного дослідження повністю викладені у 12 статтях у вітчизняних наукових фахових виданнях та 11 статтях у виданнях, що включені до міжнародних науковометрических баз. Результати досліджень також опубліковані у 20 тезах виступів на науково-практических конференціях, у 2 монографіях та у 2 методичних рекомендаціях за погодженням Управління фармацевтичної

діяльності та якості фармацевтичної продукції МОЗ України. Опубліковані автором наукові статті відповідають темі дисертації.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Основні наукові положення, отримані результати і рекомендації виконаного дисертаційного дослідження досить повно відбито в авторефераті. Автореферат відповідає вимогам, що ставляться МОН України до авторефератів дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Отже, дисертаційна робота Унгурян Ліані Михайлівни за змістом, логікою побудови основних композиційних частин, а також за оформленням відповідає вимогам ДАК України, викладеним в «Основних вимогах до дисертацій і авторефератів дисертацій».

Відповідність дисертації спеціальності і галузі науки, за якими вона представлена до захисту

Дисертаційна робота відповідає паспорту наукової спеціальності 15.00.01 - технологія ліків, організація фармацевтичної справи та судова фармація, а саме напряму - організація фармацевтичної справи, зокрема удосконаленню надання фармацевтичної допомоги населенню.

До результатів докторської дисертації не включено наукові положення і дослідження за якими захищена кандидатська дисертація.

Зауваження щодо змісту і оформлення автореферату, завершеності дисертації в цілому

Оцінюючи представлену на рецензування роботу в цілому позитивно та відзначаючи її належний рівень і наукову новизну, слід зауважити, що в дисертації є деякі спірні положення, що викликають сумніви:

- за текстом рецензованої роботи зустрічається абревіатура фармацевтичної практики і фармацевтичної опіки з початкових букв твірних слів як українською, так і англійською мовами;

- серед недоліків реалізації логістичних функцій в аптеках автор зазначає (с. 44) тривалі цикли закупівель і повернення лікарських засобів. Тут варто було б уточнити, для яких аптек характерні такі недоліки;

- за текстом роботи зустрічаються скорочення термінів «логістика, орієнтована на споживача» (ЛОНС) (с. 53, 114, 115, 123), а також «артеріальна гіпертензія» (АГ) (с. 127 і 129), які не представлені у переліку скорочень на с. 6-7;

- на с. 78 в четвертому абзаці зверху не правильно зазначено номер бібліографічного посилання – замість 416 вказано 418 літературне джерело;

- необхідно на с. 245 подати посилання на додатки Ж, Є, И.

Вказані зауваження стосуються лише окремих положень дисертації, носять дискусійний, рекомендаційний та уточнюючий характер і в цілому не зменшують високу наукову цінність дисертаційного дослідження Унгурян Л. М.

Рекомендації щодо використання результатів дисертаційного дослідження

Положення, висновки та рекомендації, викладені у дисертації, наукових публікаціях та методичних рекомендаціях автора, можуть бути використані в подальших наукових дослідженнях, у навчальному процесі, у практичній діяльності фармацевтичних організацій.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам

Наведене вище дає підстави для головного висновку – дисертація «Науково-практичне обґрунтування концепції фармацевтичної допомоги населенню на засадах логістичного обслуговування» є самостійним, завершеним дослідженням важливої наукової проблеми, в якому отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують наукову проблему – удосконалення фармацевтичної допомоги населенню, що має важливе значення для організації фармацевтичної справи.

Рецензована праця за актуальністю тематики, обсягом виконаних досліджень, достовірністю, новизною, значенням отриманих результатів, ступенем обґрунтованості наукових положень і рекомендацій, результатами впровадження в практику, повнотою викладу результатів роботи у наукових фахових виданнях, теоретичним і практичним значенням повністю відповідає вимогам до докторських дисертацій, встановлених пунктами 9,10,12-14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою КМ України № 567 від 24.07.2013 р.

Відтак, автор дисертації, Унгурян Ліана Михайлівна, на підставі публічного захисту роботи заслуговує присудження наукового ступеня доктора фармацевтичних наук за заявленою науковою спеціальністю.

Офіційний опонент:

Декан фармацевтичного факультету,
професор кафедри технології ліків,
організації та економіки фармації
ДЗ «Луганський державний
 медичний університет», заслужений
працівник охорони здоров'я України,
доктор фармацевтичних наук, професор

О. П. Гудзенко

Підпіс Гудзенко О. П. заасбужено:
маг. Енадрів Руслан Романенко О. В.